

Prietenul meu, Kanji Tsushima, cel mai român dintre japonezi ¹

Suntem prieteni de 43 de ani. În 1966 eram student în anul I al Facultății de Istoric. Cam la o luna după începerea cursurilor a apărut printre noi un student japonez. Kanji venise în România cu un alt coleg, trimiși de Ministerul Afacerilor Externe să învețe limbași să se familiarizeze cu realitățile românești. Interesat de istorie, el alesese facultatea noastră. În acei ani de relativă deschidere, fuseseră primiți în România mulți studenți străini, majoritatea din Vietnam, unele țări africane și arabe. Cei din țările capitaliste erau o raritate. Kanji era singurul student străin din Facultatea de istorie. În pauze, mulți dintre colegii mei se îmbulzeau în jurul lui să-i golească pachetele de Kent (aducea câte două de fiecare dată) și să-l bată pe umăr. Cred că atitudinea lor m-a determinat să mă apropii de el. Vroiam să simtă că puteam fi interesat de persoana lui și nu de țigările străine pe care le distribuia eu generozitate. Încetul cu încetul ne-am cunoscut mai bine. I-am propus să-l ajut – româna lui era încă insuficientă - să înțeleagă cursurile pe care le urmam. Preferatul meu era cel de antropologie al lui Ion Nistor, singurul profesor din anul I care ne îndemna să gândim, să ne formăm o opinie prin noi înșine. Am început să ne întâlnim la mine acasă, unde Kanji a fost primit fără rezerve, sau la el. Se mutase din căminul de la Grozăvești (o experiență nefericită) într-un apartament din centru, al unei familii ce avea acordul autorităților pentru a închiria camera corpului diplomatic. Astfel ne-am împrietenit.

Cursurile deveniseră un pretext. De altfel, Kanji, dezamăgit de calitatea lor, venea tot mai rar la facultate. În schimb, citea mult. Discutam despre cărți de istorie, de literatură, ascultam muzică, îndeosebi clasică. Rareori abordăm teme politice. Îmi amintesc însă de mai multe discuții despre revoluția culturală din China, ale cărei finalități ne erau încă obscure. Am învățat să fumam pipă împreună. Kanji cumpărase la Viena (unde însoțea uneori curierul diplomatic) o pipă și tutun. Eu aveam o pipă rămasă de la un străbunic, căreia îi lipsea însă muștiucul. I-am fabricat unul din lemn de soc, foarte convenabil. Eu continui să fumez pipă până astăzi, Kanji doar ocazional, când găsim timpul unei lungi discuții, de exemplu. Kanji a fost primul străin cu care m-am împrietenit. Caracterele noastre se potriveau. Ne-a apropiat probabil și dorința de-a ne cunoaște reciproc, curiozitatea pe care o aveam pentru a descoperi lumile atât de diferite din care proveneam și în care trăiam. Eram intrigat de puținele lucruri pe care le cunoșteam din istoria Japoniei. Citisem o carte despre bushido, codul samurailor, și o altă despre era Meiji, o revoluție decisă de sus, care a produs transformarea în profunzime a societății japoneze și modernizarea țării prin deschiderea să spre restul lumii.

Datorită lui Kanji am înțeles cum a fost posibilă reușita erei Meiji: reforma radicală a Japoniei s-a făcut în respectul tradițiilor shintoiste și budhiste și prin impunerea codului

1 Publicat în revista 22 la 27 august 2008.

moral al samurailor întregii societăți. M-a impresionat importanța acordată atunci educației. Generații de tineri studenți fuseseră trimiși să învețe în cele mai bune universități din Occident. Întorși în țară, ci avuseseră latitudinea să transforme din temelii învățământul și economia țării. Am înțeles astfel pe ce baze a fost posibilă redresarea spectaculară a Japoniei după aventură militaristă și înfrângerea suferită în Al Doilea Război Mondial. Nu puteam să nu mă gândesc la tratamentul rezervat de sistemul comunist tradițiilor și educației, că să nu mai vorbim de codul moral pe care îl promova.

Kanji dorea să cunoască cât mai multe despre societatea românească. Apreciam însă discreția lui. Înțelesese, instinctiv poate, că multe subiecte din realitatea cotidiană sau din istoria recentă și zbuciumată a familiilor noastre nu trebuiau abordate frontal. I-am povestit însă destule lucruri pentru ca el să priceapă ce însemna viața noastră reală în acele timpuri. Am făcut împreună mai multe călătorii prin țară: la Târgoviște, Curtea de Argeș, Sibiu, Târgu Mureș și Sighișoara. N-am apucat însă să-l duc în Maramureș, regiunea în care mă simțeam cel mai bine datorită oamenilor de acolo, prezervați parțial de colectivizare și de binefacerile agriculturii socialiste.

Kanji s-a întors în Japonia în iunie 1968. La câteva zile după plecarea lui, am fost convocat de secretara decanului pentru a întâlni, după cursuri, „un tovarăș care dorea să mă cunoască”. Tovarășul respectiv (al cărui nume l-am reținut, atât mi se părea de fals – „tovarășul Wagner”, dar care, după ani, s-a dovedit a fi real, numai că scris cu un simplu V - m-a condus pe strada Eforie la sediul Securității București. O vreme m-a lăsat singur, într-un birou, apoi s-a întors însoțit de alți doi colegi și a început interogatoriul despre relația mea cu Kanji. Repede mi-am dat seama însă că acesta nu era decât un pretext. În 1968 nu mai era (sau nu era încă) un păcat să te împrietenești cu un străin, coleg de facultate, venit oficial în România. Au convenit repede că nu comiseseam niciun delict. Ei nu doreau decât să afle, vezi, Doamne!, cu ce impresii părăsise Kanji România. Au urmat numeroase întrebări despre facultate și o propunere de colaborare. Am refuzat, pretextând lipsa mea de simț de observație, puținele contacte pe care le întrețineam cu colegii, programul supraîncărcat... Nu puteam însă refuză să mă prezint la convocările organelor pentru „simple discuții” cu întrebări în sens unic. Vor urma 5 sau 6 asemenea convocări până în septembrie 1970, când am reușit să plec din țară. Nu mi s-a cerut să semnez niciun angajament sau să redactez note. Doar la ultima convocare, la câteva zile înaintea plecării, mi s-a dat clar să înțeleg că marea favoare a acordării vizei pentru o călătorie de studii de 15 zile în Turcia, după două refuzuri, presupunea o colaborare cu ei la întoarcere.²

Drept vorbind, nu aveam nevoie de acest imbold pentru a pleca definitiv. Decizia mea fusese luată cu ani în urmă și întâlnirea cu Kanji jucase desigur și ea un rol. Despre interogatoriile de la Securitate i-am pus la curent pe doi dintre colegii și prietenii mei, Sergiu Iosipescu și Alexandru (Tani) Nemoianu, și pe Alexandru Cernatoni, un coleg mai

2 Mi s-a cerut, de asemenea, să semnez o notă în care recunoșteam că fusesem, cu vreun an în urmă, să văd un film la Institutul Cultural Francez, la inițiativa unui coleg mai mare și prieten, Matei Cazacu. Cunoșteau și rândul și locul pe care am stat. În 2006 am descoperit în dosarul meu transcrierea convorbirii telefonice interceptate în care Matei mă invită la acel film. După vizită lui Charles de Gaulle, în 1968, accesul la Institutul Francez a fost autorizat pentru un număr de ani. Deci, a viziona un film nu constituia un delict, dar tovarășii erau vigilenți și prevăzători.

mare cu un an și mai buclucaș, despre care mi s-au pus întrebări repetate (el s-a arătat mai repede flatat de interesul pe care îl suscită). Cu Kanji n-am putut vorbi decât în vara 1976, când m-a vizitat cu familia în Franța. Cunoștea suficient de bine România, în care se întorsese că diplomat în 1973, ca să se mai mire. Era preocupat de situația din țară, care se înrăutățise mult față de perioada 1965-1968.

În 1976 am cunoscut-o pe Toshimi, soția sa, și pe cei trei copii, două fete, Reiko, vreo 8 ani, Kuniko, 6 ani, și un băiat, Toshi, de aproape 3 ani. Fetele vorbeau bine românește, Toshi înțelegea și el. Kanji trebuise să intervină la grădiniță că să-i ceară învățătoarei să nu pretindă copiilor lui să învețe poezii cu partidul și cu Ceaușescu, Fetele l-au încântat pe Eugene Ionesco, pe care l-am vizitat la moara transformată în reședință de vara (Kanji dorea să-l cunoască), cântându-i „Podul de piatră s-a dărâmat” ... Pe Kanji l-am regăsit de parcă ne despărțisem ieri. Înțelesese desigur de ce plecasem, dar de-abia după 1977, când m-am angajat în mișcarea pentru apărarea drepturilor omului în România, am simțit că mă aprobă în întregime, L-am revăzut de câteva ori, când putea face câte un salt la Paris. Mai des vorbeam la telefon. În anii 1980, fiind în post la Budapesta, era interesat de relațiile emigrației române cu cea ungară. Micul nostru grup activ de la Paris stabilise bune raporturi nu numai cu ungurii, dar și cu polonezii, cehii sau rușii. Kanji s-a aflat la București în ultimii doi ani ai domniei lui Ceaușescu, Începuse să se comporte ca un român: asculta Europa Liberă, mergea la teatru ca să vâneze „șopârle” și să observe reacția sălii, suferea de izolare și de mizeria ambientală. Uneori, duminica, mergea la vreun lac din jurul Bucureștiului și se așeza lângă câte un pescar amator și izolat, căruia îi oferea o țigară sau ceva de băut ca să mai schimbe o vorba. Îmi spunea că începe să gândească și să simtă românește, în orice caz mult prea românește pentru un diplomat japonez. A fost martor al multor evenimente din decembrie 1989, care, sper, se vor regăsi într-o carte despre experiența lui în România.

Ne-am reîntâlnit la București la sfârșitul lui decembrie 1989 și de nenumărate ori în anii următori (el a rămas în România până în 1993). L-am ajutat cât am putut să cunoască intelectuali, lideri de opinie, politicieni, angajați în procesul de democratizare. Mulți dintre ei au fost invitați în Japonia grație lui. În anii următori, Kanji a ocupat funcții de responsabilitate în cadrul Ministerului Afacerilor Externe, a fost consul în Brazilia și ambasador în Mozambic. A continuat însă să urmărească situația din România. Rateurile democratizării îl preocupau, dar el știa că moștenirea comunistă lăsase urme profunde. Când, în 2006, i s-a propus postul de ambasador la București, el nu a ezitat, deși se gândea să se retragă din diplomatie. Alegerea era judicioasă: Kanji este japonezul care cunoaște cel mai bine România, o țară pe care o descoperise cu peste 40 de ani în urmă. Aș adăuga că devenise - nu știu dacă formula îi va plăcea - cel mai român dintre japonezi.

Povestea mea cu Securitatea a cunoscut un epilog (de aceea i-am acordat mai mult spațiu decât se cuvenea într-un text despre prietenul meu), în 2006. În toila lucrului la Raportul despre analiza regimului comunist din România, am aflat că am un dosar de „informator”. Fusese constituit, probabil, după plecarea mea, de ofițerii însărcinați cu supravegherea Universității București, Vagner și Gavrilă (numele acestuia apare în dosar ca principal responsabil), care doreau să se acopere astfel dacă interveniseră în favoarea acordării vizei pe care o obținusem în extremis. Cealaltă explicație, la fel de

plauzibilă, rezidă în realizarea „normei”, prin înscrierea de informatori fictivi, practică ce era se pare curentă. Am cerut analiza dosarului de către Colegiul CNSAS. Între timp, a apărut pe Internet un text anonim în care fiecare afirmație este inexactă și defăimătoare. În atmosfera tensionată ce se constituise în jurul Comisiei Prezidențiale, Kanji mi-a stat aproape fără ezitare. M-a găzduit la reședința sa când a avut loc audierea mea de către Colegiul CNSAS. El nu avusese nevoie de verdictul acestuia (și trebuie să recunosc cu bucurie că la fel s-au comportat și toți prietenii mei) că să știe că nu făcusem poliție politică și nu fusesem colaborator al Securității.

Ambasadorul Kanji Tsushima și-a încheiat misiunea în România.

Prietenul Kanji se întoarce în Japonia, unde - sunt convins - va continua să stabilească punți de legătură cu țara noastră. Mai egoist, îmi spun că voi putea în sfârșit realiza un vechi proiect mereu amânat: să descopăr Japonia în compania lui. Vom găsi și timpul pentru a fuma o pipă împreună, admirând un peisaj sau ascultând muzică compusă de Toshi.